

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Johanna Stärner

Kränkande behandling i skolan

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius
Termin: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	3
SAMMANFATTNING	4
1. INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND	5
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.3 AVGRÄNSNING	6
1.4 METOD OCH MATERIAL	6
1.5 FORSKNINGSLÄGE	7
1.6 DISPOSITION	7
2. BEGREPP OCH DEFINITIONER	8
2.1 KRÄNKANDE BEHANDLING	8
2.2 MOBBNING	8
3. HUVUDMANNENS ANSVAR	9
3.1 SKADESTÅNDSTALAN MOT GRUMS KOMMUN	9
3.2 LAGSTIFTNINGEN IDAG	11
3.2.1 FÖREBYGGA OCH FÖRHINDRA	12
3.2.2 UPPTÄCKA, ANMÅLA, UTREDA OCH ÅTGÄRDA	13
4. DOMSTOLSAVGÖRANDE OCH BESLUT	15
4.1 GRUNDLIG UTREDNING	15
4.2 ÅTGÄRDA SAMTLIGA KRÄNKNINGAR	16
4.3 BESLUT FRÅN BARN- OCH ELEVOMBUDSMANNEN	17
4.3.1 SKOLAN MÅSTE STOPPA KRÄNKANDE BEHANDLING	17
4.3.2 SAMTAL INTE TILLRÄCKLIGT	18
5. ANALYS	19
6. SLUTSATS	21
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	22
KÄLLOR	22
LITTERATUR	22
ELEKTRONISKA KÄLLOR	22

Summary

Every child and student has a statutory right to feel safe in school, and today it is the principal who has the responsibility to ensure that this is complied with.

The principal has a duty to conduct preventive actions to make sure that degrading treatment of children and pupils are not present. However, when degrading treatment does occur, the principal has a duty to investigate and address the situation, with the appropriate measures. How far this responsibility extends, and what action is required by the school and by the principal, is a more complicated issue.

Chapter 6 in *Skollagen* has been developed under the influence of the UN Convention on the Rights of the Child. The convention aims to promote the equal rights of children, no matter what background they come from. In this chapter you find the principles legal obligations. Although, the analyzing of the words in the provisions are clear, there is still a great uncertainty amongst principals and staff in preschools and schools, regarding what is actually required of them, both in terms of documentation and actions.

When conducting an investigation of suspected degrading treatment, and suggest measures, you have to investigate each case to make sure the measures are appropriate for the specific situation. According to the preparatory work to *Skollagen*, made by the government, a sufficient way to investigate can be to talk to the students involved. More extensive and serious situations require a closer investigation in order to take appropriate measures.

In sentencing from the court and decisions from *barn- och elevombudsmannen* (Child- and School student Representative), which this report is studying, you can see that it will not always be enough to take action to help those who are the subject for the degrading treatment, but it is also necessary to take measures against the person doing the negative actions.

What is considered a sufficient action has changed during the last decade, due to the new legislation. The responsibility to draw attention to possible degrading treatment has shifted from the individual to the principal. Due to the new legislation, the principal can no longer blame the absence, or incompleteness, of the investigation on the individual student or child. On the suspicion of degrading treatment, the principal always has to initiate an investigation in order to determine the proper actions to take.

Sammanfattning

Alla barn- och elever har en lagstadgad rätt att känna sig trygga i skolan, idag är det huvudmannen som har ett ansvar att se till att detta efterlevs. Huvudmannen har en skyldighet att bedriva ett förebyggande arbete så att kränkande behandling av barn och elever inte förekommer. Om kränkande behandling trots allt inträffar har huvudmannen en skyldighet att utreda och åtgärda de situationer då den kränkande behandlingen förekommer. Hur långt detta ansvar sträcker sig och vad som egentligen krävs är däremot en mer komplicerad fråga.

Skollagens 6 kapitel har utformats under påverkan från FN:s Barnkonvention, som syftar till att främja barns lika rättigheter oavsett vilken bakgrund man kommer ifrån. Det är i skollagens 6 kapitel man finner de lagbestämmelser som stadgar huvudmannens skyldigheter. Trots att ordalydelsen i bestämmelserna är tydlig finns det en stor osäkerhet hos många rektorer och personal i förskola och skola kring vad som egentligen krävs av dem, både i form av dokumentation och åtgärder.

När man genomför en utredning av misstänkt kränkande behandling, och föreslår åtgärder, ska det göras en bedömning av vad som är lämpligt i det enskilda fallet. Enligt förarbeten till skollagen kan det räcka med att man utreder situationen genom samtal med de inblandade, medan det i mer omfattande och allvarligare situationer krävs en mer utförlig utredning kring vad som skett och vilka åtgärder som ska vidtas.

I de domstolsavgöranden och beslut från barn- och elevombudsmannen som denna studie tittar på framkommer det att det inte alltid är tillräckligt att vidta åtgärder mot den som utsätts för kränkande behandling, det behövs också vidtas åtgärder mot den som utför det negativa handlandet.

Vad som har ansetts som tillräckliga åtgärder har till följd av den nya skollagen ändrats under det senaste decenniet. Ansvaret för att påtala en eventuell kränkning har förflyttats från den enskilde individen till huvudmannen. Huvudmannen kan sedan ändringen i skollagen inte längre skylla avsaknad av eller en bristande utredning på att individen själv förringat händelserna. Vid misstanke om kränkande behandling måste därför huvudmannen alltid se till att inleda en utredning och vidta lämpliga åtgärder.

också utreda hur synen på vad som utgör en tillräcklig utredning och åtgärder har förändrats under det senaste decenniet.

Syftet med studien är att försöka reda ut och tydliggöra hur barn och elevers integritetsskydd sett ut före och efter den nya lagstiftningen.

1.3 Avgränsning

Jag har i studien valt att fokusera på kränkande behandling som sker i samband med skolverksamheten, både förskoleverksamhet och skolverksamhet, ur ett svenskt perspektiv. Huvudfokus kommer därför ligga på att försöka ta reda på i vilka situationer huvudmannen, genom skolan, har skyldighet enligt 6 kapitlet skollagen, att utreda och åtgärda situationen.

Detta innebär att jag inte kommer att behandla situationer som rör diskriminering, uppsatsen tar sikte på mobbningsituationer som sker mellan elever vilket ytterligare utesluter en granskning av diskrimineringssituationer. Relationen kring kränkande behandling mellan elev och lärare kommer inte att behandlas.

Likaså kommer inte den civilrättsliga aspekten kring skadeståndsansvaret som sådant att behandlas närmare, detta kommer endast att nämnas om det krävs för förståelsen. Den straffrättsliga problematiken kommer inte heller att beröras närmare.

1.4 Metod och material

Eftersom fokus ligger på att utreda hur långt skolans ansvar att utreda kränkande behandling sträcker sig kommer fokus att ligga på skollagen och dess bestämmelser. Ordalydelsen av lagtexten kommer att studeras i samband med förarbeten och doktrin för att försöka reda ut vad syftet bakom lagtexten är.

Material från Skolverket kommer att användas, då detta utgör ett verktyg för hur skolor och huvudmän kan eller bör handla i olika situationer för att leva upp till de bestämmelser som finns i skollagen.⁵ Materialet används för att försöka ge en bild av vilka åtgärder de bevakande myndigheterna anser som tillräckliga. Även material från skolinspektionens hemsida kommer att studeras då detta är den myndighet som utövar tillsyn över skolverksamheten och också fattar beslut kring denna.⁶

Praxis kommer att studeras för att se hur domstolarna resonerar i frågan. Då det inte finns särskilt mycket material från Högsta domstolen som berör frågan kommer beslut från lägre instanser att studeras. Även beslut från barn- och elevombudsmannen kommer att studeras. De rättsfall som behandlas syftar till att visa hur domstolen dömt i olika situationer beroende på vilken lagstiftning som gällt.

Vidare kommer FN:s konvention om barnets rättigheter (SÖ 1990:20), nedan Barnkonventionen, att studeras i de delar den har påverkat den svenska lagstiftningen. Övrig lagstiftning kommer endast att beröras i den del som är relevant för förståelsen i studien eller då det är relevant för den avslutande analysen.

⁵ Skolverkets allmänna råd 2014 s. 7

⁶ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Om-oss/>

1.5 Forskningsläge

Det finns relativt mycket forskning på området kränkande behandling, såväl svensk som utländsk. Tidigare forskning har riktat in sig mer på studier om hur mobbning påverkar barnet eller eleven under senare år i livet, det vill säga psykologiska studier. Fokus har då legat på hur man ska kunna förebygga och förhindra kränkningarna samt hur man ska hantera de situationer då kränkande behandling har skett. Det har inte gjorts någon utredning, vad jag har kunnat hitta, om hur rättsläget kring huvudmannens ansvar har förändrats med tiden.

1.6 Disposition

Studien kommer först att behandla relevanta begrepp och definitioner för att sedan gå in i ett kapitel som rör huvudmannens ansvar. Först kommer ett äldre rättsfall att behandlas, därefter behandlas den lagstiftning som gäller idag. Då lagstiftningen behandlats kommer två rättsfall samt två beslut från barn-och elevombudsmannen, som kommit under senare år, att refereras. Efter det följer en analys av den information som behandlats och därefter ett par slutsatser.

2. Begrepp och definitioner

2.1 Kränkande behandling

Med kränkande behandling menas ett ”uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:568) kränker ett barn eller en elevs värdighet”⁷

Så lyder lagtextens definition av begreppet. Även om det enligt ordalydelsen kan framstå som självklart vad som ska förstås med begreppet, finns det en rad olika uppfattningar av vad som utgör och ska tolkas in under kränkande behandling. Kränkande behandling kan innebära verbala kränkningar i form av nedsättande kommentarer kring personens beteende och utseende, men det kan också innebära fysiska kränkningar så som knuffar eller slag.⁸ Det kan också röra sig om andra former av kränkningar än verbala och fysiska exempelvis utfrysning.⁹

Kränkande behandling kan utföras av en eller flera personer och det kan rikta sig mot en enskild elev eller en grupp av elever. Det är inte självklart att den kränkande behandlingen sker helt öppet, det kan ske i det dolda och knappt vara märkbart. Kränkningarna kan ske vid ett enskilt tillfälle, men det kan även röra sig om handlingar som sker vid ett upprepat antal tillfällen och återkommer enligt ett rutinmässigt mönster. Handlingarna kan utföras direkt i skolverksamheten, men det kan också vara kränkningar som sker utanför verksamheten via exempelvis internet eller på väg till och från verksamheten.¹⁰

Detta innebär att, trots att ordalydelsen i lagtexten är tydlig, det på grund av mängden av olika kränkningar kan vara svårt att i det aktuella fallet bedöma huruvida det rör sig om kränkande behandling eller inte. Det blir också svårt inte minst eftersom det är den enskilde individens uppfattning av situationen som blir avgörande för om handlandet innebär en kränkande behandling, inte den allmänna uppfattningen.¹¹

Nedan kommer ett antal domstolsavgöranden att studeras, dessa belyser några situationer där domstolen konstaterat att kränkande behandling skett.

2.2 Mobbning

Mobbning är en form av kränkande behandling som innebär att ett negativt handlande upprepas och att personen som utför handlingen gör detta medvetet och med syfte att vålla någon annan skada eller obehag.¹² Då det är fråga om mobbning är det vanligt att flera personer är involverade i utförandet. Begreppet mobbning är inte något som används i lagtexten, där används termen kränkande behandling.¹³

⁷ Skollagen 6kap 3§ 4p.

⁸ Herlin A, Munthe B 2011 s. 74

⁹ prop. 2005/06:38 s. 136-137

¹⁰ Skolverkets allmänna råd 2014 s. 9

¹¹ Herlin, A, Munthe B 2011 s. 74

¹² Skolverkets allmänna råd 2014 s.9

¹³ <http://www.ur.se/Produkter/176514-UR-Samtiden-Sociala-medier-i-skolan-Skolans-ansvar-vid-natmobbing>

3. Huvudmannens ansvar

3.1 Skadeståndstalan mot Grums kommun

Under början av 2000-talet avgjordes det så kallade ”Johanna-fallet” i Högsta domstolen, det är ett av få fall kring kränkande behandling som utretts av samtliga instanser. Fallet bedömdes innan bestämmelserna om skadeståndsansvar för kommunen fanns i skollagen, varför hon byggde sin talan på ansvar enligt skadeståndslagen.¹⁴

I fallet utsattes en flicka (J.R) för kränkande behandling i form av mobbning. Mobbningen utfördes bland annat genom nedsättande kommentarer om hennes utseende och henne som person. Det förekom även knuffar och utfrysning.¹⁵

Hon yrkade på skadestånd på grund av sveda och värk i enlighet med skadeståndslagen och menade att kommunen hade vetat om att kränkningarna pågick, men att de trots det inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att hindra den kränkande behandlingen. Vidare menade hon att de åtgärder som vidtogs genomfördes för sent. Kommunen bestred yrkandet och menade att de hade vidtagit tillräckliga åtgärder och att dessa också sattes in med en gång när skolan fick kännedom om situationen.¹⁶

Kommunen vidtog ett stort antal åtgärder för att försöka reda ut problematiken kring J.R. Ärendet diskuterades bland annat på flera elevvårdsmöten, det hölls samtal med utpekade mobbare och vårdnadshavare samt upprättades en handlingsplan och ett individuellt åtgärdsprogram som dessutom följdes upp.¹⁷

Tingsrätten konstaterade i sin bedömning att en central del av skolans ansvar var att utreda och hindra förekomsten av kränkande behandling och att det därför måste utredas om det vidtagits tillräckliga åtgärder för att komma till rätta med problemet.¹⁸

Tingsrätten framhöll att det var ostridigt att kränkningarna av J.R. hade förekommit och att frågan som måste utredas var om kommunen kunde anses ha agerat försumligt.¹⁹

Tingsrätten menade att kommunen, trots att skolan haft ett väl upprättat handlingsprogram mot mobbning, brustit i skyldigheten att vidta tillräckliga åtgärder för att komma till rätta med problemet. Detta eftersom åtgärderna som vidtagits varken varit välplanerade eller genomtänkta, istället för att minska mobbningen hade åtgärderna i vissa fall bidragit till att situationen förvärrats. På grund av detta ansåg tingsrätten att kommunen agerat försumligt och förpliktigade kommunen att utge skadestånd till J.R.²⁰

¹⁴ Ändringen genomfördes efter att motion2003/04:Ub323 lades fram på förslag till riksdagen.

¹⁵ NJA 2001 s.755 s.1

¹⁶ NJA 2001 s.755 s.1 f.

¹⁷ NJA 2001 s.755

¹⁸ NJA 2001 s.755

¹⁹ NJA 2001 s.755

²⁰ NJA 2001 s.755 s.16

Domen överklagades till hovrätten som också konstaterade att det var ostridigt att J.R. blivit utsatt för kränkande behandling. De ansåg däremot inte att skolan hade agerat försumligt. Skolan hade vidtagit åtgärder som domstolen ansåg som både tillräckliga och lämpliga. Det framkom i hovrätten att klassföreståndaren vidtagit flertalet åtgärder för att försöka hjälpa J.R. Han försökte upprepade gånger få reda på hur J.R. mårde, men fick alltid svaret att allt var bra.²¹

Hovrätten framhöll att vikten vid bedömningen om kommunen agerat försumligt skulle läggas på huruvida åtgärderna kunde anses lämpliga i det aktuella fallet. De menade vidare att:

”Det kan emellertid inte rimligen krävas att en kommun, för att undgå skadeståndsansvar, också i realiteten skall ha lyckats hindra all mobbning från att uppkomma eller ha stoppat varje form av pågående mobbning.”²²

De menade att det inte är förenligt med lagbestämmelsen i skadeståndslagen att behöva hindra uppkomsten av all mobbning och samtidigt stoppa all form av pågående mobbning.²³

Hovrätten ansåg att kommunen gjort vad som rimligen kunde krävas av den i det här fallet. De menade att åtgärderna hade varit lämpliga och att skälet till att de inte nått önskad effekt snarare berott på att J.R. själv mått så dåligt att hon inte kunnat genomföra det som ordnats för henne. Kommunen skulle därför inte betala ut skadestånd till J.R. Hovrätten ändrade således tingsrättens dom.²⁴

Domen överklagades till Högsta domstolen, som framhöll vikten av skolans ansvar att agera mot kränkande behandling. Domstolen menade att det hade gjorts upprepade och allvarliga försök att få reda på vad som pågick, men att detta inte gått då J.R. hävdade att hon mårde bra. Högsta domstolen var enig med övriga instanser om att det var ostridigt att J.R. utsatts för kränkande behandling, men gick på hovrättens linje i fråga om kommunen hade agerat försumligt. Domstolen fastslog att skolan hade gjort vad som rimligen kunde krävas av den och därför inte kunde dömas till skadeståndsansvar. Högsta domstolen fastställde hovrättens dom.²⁵

Det var två justitieråd som var skiljaktiga till Högsta domstolens bedömning. Den ena av dem menade att skadeståndsskyldigheten skulle bedömas enligt en annan bestämmelse i skadeståndslagen, men att detta fortfarande skulle resultera i att huvudmannen blev skadeståndsskyldig.²⁶

Det andra Justitierådet som var skiljaktig gjorde en bedömning som liknar den bedömning domstolarna gör idag. Den menade att de åtgärder skolan vidtagit inte kunde ses som tillräckliga då de enbart riktat sig mot J.R. och inte hennes förövare.²⁷

²¹ NJA 2001 s.755

²² NJA 2001 s.755 s.25

²³ NJA 2001 s.755 s. 25

²⁴ NJA 2001 s.755 s. 28

²⁵ NJA 2001 s.755 s. 32

²⁶ NJA 2001 s.755 s. 31 f.

²⁷ NJA 2001 s. 755 s. 32

3.2 Lagstiftningen idag

Efter Johanna- domen ansåg politikerna att barnen inte fick ett tillräckligt skydd mot kränkande behandling i skolan och 2003 lades en motion med förslag till lagändring fram i riksdagen. Motionen syftade till att föra in en bestämmelse kring huvudmannens skadeståndsskyldighet i skollagstiftningen. Kommunen skulle genom en förändring av lagstiftningen få ett större ansvar för de kränkningar som sker detta för att skydda barnet eller eleven.²⁸ Tillsammans med Barnkonventionen medförde motionen en ändring av lagen.

Den 20 november 1989 antogs Barnkonventionen av FN:s generalförsamling. Syftet med konventionen är att ge alla barn lika rätt att behandlas med respekt och att ge dem rätt att komma till tals oavsett bakgrund. Konventionen består av fyra huvudprinciper som ska fungera som vägledning när konventionen ska tillämpas och tolkas. Detta för att uppnå målet med att alla barn ska behandlas lika oavsett vilken bakgrund de kommer ifrån.²⁹

Principerna innebär att man ska skydda och värdera:

- Barns lika värde och rättigheter. Inget barn ska diskrimineras³⁰
- Barnets bästa ska sättas i det främsta rummet.³¹
- Varje barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling³²
- Barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter.³³

Målet att främja barns lika rättigheter och möjligheter och de fyra grundprinciperna har påverkat utformningen av den nya skollagen, i 6 kap. skollagen hittar man bestämmelser som stämmer överens med de bestämmelser som finns i barnkonventionen.

Inget barn ska diskrimineras i förhållande till varandra eller i förhållande till en vuxen.³⁴ Motsvarande stadgande finner vi i 6 kap 2§ skollagen som hänvisar vidare till diskrimineringslagen.

Att barnets bästa ska sättas i det främsta rummet är något som stadgas i skollagens 1 kap 10§. I samma paragraf hittar man även barnets rätt att fritt kunna bilda och uttrycka sina egna åsikter i frågor som rör denne.

5 kapitlet skollagen handlar om att man ska tillförsäkra barnet eller eleven en trygg skolmiljö med studiero, här kan man se hur artikel 6 i konventionen påverkat utformningen av den svenska lagstiftningen. Artikeln handlar om att de stater som anslutit sig till konventionen aktivt ska verka för att säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

²⁸ Motion 2003/04: Ub323

²⁹ <http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/>

³⁰ Barnkonventionen art. 2

³¹ Barnkonventionen art. 3

³² Barnkonventionen art. 6

³³ Barnkonventionen art. 12

³⁴ Barnkonventionen art. 2

I både 5 och 6 kapitlet skollagen har bestämmelser tagits in som är till för att främja barnets utveckling och som syftar till att säkerställa en säker skolmiljö. De artiklar i konventionen som främst har haft påverkan här är artikel 19 och artikel 28 som behandlar barnets rätt till skydd mot bland annat fysiskt och psykiskt våld. Det ska också finnas stöd till de vuxna som ansvarar för barnet för att de aktivt ska kunna arbeta för att förebygga att skada sker. Konventionen stadgar också i 28 artikeln att de länder som skrivit under konventionen ska se till att skapa ordning i skolan utan att kränka barn och elevers värdighet.

Utöver de lagstadganden som finns i skollagen och de bestämmelser som följer av barnkonventionen har Skolverket arbetat fram ett verktyg som ska fungera som stöd för skolor och huvudmän när de bedriver arbetet med att främja barns lika rättigheter och möjligheter i verksamheten. Här kan de få råd och tips när de beslutar om hur arbetet mot kränkande behandling ska bedrivas.³⁵

Huvudmannen ska se till att det bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka att kränkande behandling förekommer.³⁶ Arbetet ska rikta sig till samtliga barn eller elever och det ska vara en del av det vardagliga arbetet i verksamheten. För att personal inom skolväsendet ska kunna genomföra detta krävs att de har kunskap, huvudmannen har en skyldighet att se till att personalen kontinuerligt får den kompetensutveckling de behöver inom området. Fortbildningen ökar medvetenheten hos personalen om vad som kan gå fel och hur man ska hantera de problem som uppkommer. Såväl personal som barn och elever bör också ges tillfälle att diskutera vilka normer som finns hos dem för att se hur dessa påverkar den dagliga verksamheten och hur man eventuellt behöver förändra synen man själv har på olika situationer.³⁷

3.2.1 Förebygga och förhindra

Huvudmannen ska se till att det vidtas åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling.³⁸ För att fullfölja sin skyldighet att förebygga och förhindra krävs det att huvudmannen driver ett långsiktigt, målinriktat arbete som syftar till att motverka förekomsten av kränkande behandling.³⁹

Huvudmannen ska också upprätta en plan. Planen ska redogöra för vilka åtgärder som är tänkta att påbörjas eller utföras helt under det kommande året, samt en uppföljning av hur de planerade åtgärderna i den förra planen, för året innan, genomförts.⁴⁰ Av planen ska det också framgå vem som har ansvaret för att en utredning inleds och hur anmälningsskyldigheten uppfylls.⁴¹

Här bör den enskilda skolan arbeta bland annat med att kartlägga s.k. riskområden som finns i och runt skolan och hur man ska hantera dessa för att barnen eller

³⁵ Skolverkets allmänna råd 2014, förord.

³⁶ Skollagen 6kap 6§

³⁷ Skolverkets allmänna råd 2014 s. 17ff.

³⁸ Skollagen 6kap 7§

³⁹ Prop. 2009/ 10:65 s. 331

⁴⁰ Skollagen 6 kap 8§

⁴¹ <http://www.ur.se/Produkter/176514-UR-Samtiden-Sociala-medier-i-skolan-Skolans-ansvar-vid-natmobbing>

eleverna ska känna sig trygga.⁴² Kartläggningen av området kan ske på olika sätt, men vanligt är att man genomför en så kallad 'trygghetsvandring', det innebär att man tar med barnen eller eleverna ut på skolområdet och markerar ut de platser där de bekräftar att de känner sig otrygga. Även personalens iakttagelser kan tas med i kartläggningen. En del skolor låter även eleverna skriva om platser som de upplever otrygga och där de upplever att det hänt saker. När en trygghetsvandring genomförs ska kartläggningen analyseras för att kunna identifiera eventuella risker som kan följa med olika områden. Detta för att kunna ta fram tydliga och rimliga mål för arbetet mot kränkande behandling. När man formulerat målen diskuterar ledning och personal vad som ska göras för att nå upp till målen.⁴³

3.2.2 Upptäcka, anmäla, utreda och åtgärda

Lärare, förskollärare eller annan personal har en skyldighet att anmäla till rektor respektive förskolechef när de får kännedom om att ett barn eller en elev känner sig utsatt för kränkande behandling. När rektorn har fått reda på situationen ska denne anmäla detta till huvudmannen som i sin tur ska se till att det skyndsamt inleds en utredning och att det också vidtas lämpliga åtgärder i det aktuella fallet. Det ska finnas en tydlig koppling mellan den påstådda kränkningen och verksamheten för att anmälningsskyldigheten ska bli aktuell.⁴⁴

När man beslutar om huruvida en anmälan ska göras eller inte ligger fokus på barnets/elevens uppfattning av situationen. Upplever sig barnet/eleven utsatt för kränkande behandling ska detta också anmälas.⁴⁵

Anmälningsskyldigheten för personal till rektor och rektor till huvudman är något som tidigare inte funnits med i lagtexten.⁴⁶ Den lades till för att skyldigheten att utreda uppgifter kring kränkande behandling ska bli så effektiv som möjligt. Skyldigheten att anmäla till huvudmannen medför att denne inte kan slippa ansvar genom att hävda att man inte haft kunskap om situationen.⁴⁷

För att personalen ska kunna upptäcka situationer då kränkande behandling förekommer bör de se till att ha god uppsikt över de platser där barnen befinner sig. Om en oönskad situation skulle uppstå är det av stor vikt att det finns rutiner för hur anmälan ska ske så att den säkert når rektor och huvudman.⁴⁸

Själva utredningen ska inledas så fort kränkningen har kommit till skolans och huvudmannens kännedom.⁴⁹ Den bör styras av en tydlig arbetsfördelning som beskriver vem som ska göra vad. Utredningen ska innehålla samtliga parter bild av situationen och också en diskussion kring varför det som inträffat hände och också vad som ska göras för att den kränkande behandlingen ska upphöra. Det behövs, för

⁴² <http://www.ur.se/Produkter/176514-UR-Samtiden-Sociala-medier-i-skolan-Skolans-ansvar-vid-natmobbing>

⁴³ Skolverkets allmänna råd 2014 s. 24 f.

⁴⁴ Skollagen 6 kap 10§

⁴⁵ <http://www.ur.se/Produkter/176514-UR-Samtiden-Sociala-medier-i-skolan-Skolans-ansvar-vid-natmobbing>

⁴⁶ prop 2009/10:165 s. 331 f.

⁴⁷ Prop 2009/10:165 s 332

⁴⁸ Skolverkets allmänna råd 2014 s. 27

⁴⁹ Prop. 2005/06:38 s. 140-142

att en utredning ska inledas, inga bevis från den som upplever sig kränkt att kränkningen faktiskt har ägt rum och denne behöver inte heller bevisa huruvida det fanns en avsikt att kränka eller inte. Utredningen ska inledas oavsett om barn/elev eller vårdnadshavare motsätter sig detta.⁵⁰

Utredningen ska visa på vilka åtgärder som skolan ska vidta, för att den ska få ett hum om vad som skäligen kan förväntas av den.⁵¹ Utan en tillräcklig utredning kan inte lämpliga åtgärder vidtas för att lösa situationen, det kan handla om både åtgärder som riktar sig till den som blir utsatt eller till den eller de som utfört kränkningen. Exempel på åtgärder som kan vidtas är samtal med vårdnadshavare och eleverna, ökad observation av vuxna på skolan eller en omorganisation av olika grupper m.m. Det viktiga är att de åtgärder som vidtas leder till att den kränkande behandlingen upphör.⁵²

I förarbeten till tidigare lagbestämmelser förklaras att utredningen är något som bör ske så snabbt som möjligt, men att det samtidigt ska tas hänsyn till det barn eller den elev som blivit utsatt. Hur utredningen ska ske kommer därför helt bero på situationen i det enskilda fallet. Det kan röra sig om allt från så enkla saker som att prata med de berörda eleverna, om det rör sig om en bagatellartad situation⁵³, till att göra en anmälan till en annan myndighet, ex polismyndighet om det rör sig om ett brott.⁵⁴

Stadgandet medför ett långtgående ansvar för huvudmannen att utreda de händelser som en elev påstår har skett. Händelser som sker på väg till och ifrån verksamheten anses omfattas av skolans utredningsansvar, även om någon särskild bevakning inte kan ske här.⁵⁵

Samtliga åtgärder som vidtas vid en utredning bör dokumenteras, detta för att huvudmannen ska kunna visa på vad som faktiskt har utförts i det fall det skulle bli fråga om en skadestandsprocess.⁵⁶

Här finns en frustration hos rektorer och personal i skolverksamheten då det lätt uppstår otydligheter kring vad som anses som tillräcklig dokumentation. Istället för att endast dokumentera det som är relevant blir det lätt så att de dokumenterar för mycket för att vara säkra på att ha tillräckligt med material vid en eventuell anmälan till skolinspektionen eller i en domstolsprocess.⁵⁷

⁵⁰ Skolverkets allmänna råd 2014 s. 31 f.

⁵¹ Prop. 2009/10:165 s. 331

⁵² Skolverkets allmänna råd 2014 s. 36 f.

⁵³ Prop. 2005/06:38 s.140-142

⁵⁴ Skolverkets allmänna råd 2014 s. 35

⁵⁵ prop. 2005/06:38 s. 140-142

⁵⁶ Herlin, A, Munthe B 2011 s. 46

⁵⁷ Seminarium, Linköpings kommun 23 april 2014

4. Domstolsavgöranden och beslut

Rättsfallsgenomgången syftar till att visa hur domstolen har bedömt i ett antal avgöranden efter att bestämmelsen om huvudmannens ansvar tagits in i skollagen. Rättsfallen visar på hur huvudmannen har agerat i olika situationer och om domstolen ansett detta som tillräckligt eller inte.

4.1 Grundlig utredning

Målet rör en pojke (G.E.) som påstods ha blivit utsatt för mobbning. Den kränkande behandlingen bestod bland annat i nedsättande kommentarer, men också fysiskt våld så som knuffar, slag och sparkar. Barn- och elevombudsmannen menade att kommunen inte fullgjort sin skyldighet att vidta tillräckliga åtgärder för att förebygga och förhindra kränkningarna samt att det inte vidtagits tillräckliga åtgärder för att utreda problematiken kring G.E.⁵⁸

Kommunen bestred yrkandet och menade att de fullföljt sina skyldigheter i enlighet med den lagstiftning som råder. Kommunen menade att G.E. själv bidragit till de uppkomna situationerna genom att själv agera negativt.⁵⁹

Tingsrätten konstaterade att det hade förekommit kränkande behandling i form av mobbning av G.E. Insatser sattes in tidigt då skolan i början av pojkens skolgång uppfattade att det fanns problematik kring honom.⁶⁰

Skolan vidtog åtgärder bland annat genom att låta eleverna på skolan genomföra olika övningar för att träna på socialt samspel. Det fanns ett antimobbningsteam på skolan som genomförde utredningar, bland annat genom samtal med berörda elever vid uppkomna incidenter. Skolan arbetade också regelbundet med värdegrundssamtal för att lösa problem som uppstod i klassen. Rastvaksstyrkan ökades då problematiken kring G.E. fortsatte. Elevvårdssamtal hölls en gång i veckan och då problem uppstod mellan elever agerade skolan genom att samtala med berörda elever. Skolan kopplade även in berörda elevers vårdnadshavare.⁶¹

Tingsrätten fann att åtgärderna för att förebygga kränkande behandling var tillräckliga och att skadestånd därför inte kunde utdömas på den grunden. Frågan blev då om ett eventuellt skadestånd kunde dömas ut då skolan inte vidtagit tillräckliga åtgärder då kränkningarna som var särskilt riktade mot G.E. inleddes.⁶²

Domstolen fastställde att personalen hade agerat snabbt och att händelser som varit mer allvarliga medfört att en handlingsplan upprättats som sedan följts upp tillsammans med vårdnadshavare. Allvarliga kränkningar som skett hade både anmälts till polis och socialtjänst om så behövts, detta på skolans initiativ. Det är också visat att kränkningarna, även om de inte helt upphört, minskat i omfattning.

⁵⁸ T48-13

⁵⁹ T48-13

⁶⁰ T 48-13

⁶¹ T48-13

⁶² T48-13

Skolan har därmed utrett tillräckligt och vidtagit åtgärder i en sådan omfattning som rimligen kan förväntas av den. Tingsrätten ogillade därför skadeståndstalan.⁶³

Avgörandet överklagades till hovrätten som ändrade tingsrättens dom. Hovrätten ansåg också att kränkningar av G.E. förekommit och att det vidtagits åtgärder mot dem. Trots detta upphörde inte kränkningarna av G.E. och domstolen menade att detta borde medfört en grundligare utredning från skolans sida. En grundligare utredning skulle ha visat på vilka elever som stod bakom kränkningarna och att det inte var fråga om enstaka bråk. Då en grundligare utredning aldrig genomfördes kunde skolan inte heller vidta de åtgärder som krävdes för att få kränkningarna att upphöra. Åtgärderna som vidtogs var på grund av den bristande utredningen otillräckliga och domstolen menade att skolan brustit i sin skyldighet att utreda.⁶⁴

4.2 Åtgärda samtliga kränkningar

I ett fall som avgjordes under 2013 utreddes frågan om huruvida påstådda kränkningar skett och huruvida skolan känt till dessa. Det utreddes också om kommunen, genom skolan, kunde anses ha fullgjort sin skyldighet att utreda och åtgärda de situationer då kränkande behandling förekommit.⁶⁵

Här var det fråga om en flicka (Y.G.) som påståtts ha utsatts för mobbning under stora delar av sin skolgång. Kränkningarna bestod bland annat i kränkande kommentarer kring hennes person, men också om hennes familj. Det skrevs bland annat en sång för att håna henne och hennes familj, dessutom blev hon utsatt för hot då de som mobbade henne stängde in henne på en toalett. Kommunen menade att de vidtagit de åtgärder som rimligen kunnat förväntas av dem och att läget kring utredningen varit svårt då de fick in motstridiga uppgifter om vad som hade skett.⁶⁶

Tingsrätten bedömde att Barn- och elevombudsmannen visat att Y.G. blivit utsatt för kränkande behandling, men inte i den omfattning som framhållits. Skolan vidtog under första delen av den i målet aktuella perioden inte de åtgärder som kunde krävas av dem för att förhindra kränkningarnas uppkomst, men detta bättrades senare då åtgärder som bland annat samarbetsövningar och ökad kontroll från lärare genomfördes.⁶⁷

Tingsrätten menade att det är ostridigt att de utredningar som skett och de åtgärder som vidtagits endast var av generell karaktär. Detta innebar att problematiken kring Y.G. inte utreddes ordentligt och att tillräckliga åtgärder, främst i form av samtal med inblandade elever, endast vidtogs vid enskilda incidenter. Bland annat var en person, S, inblandad under hela perioden då det förekom kränkande behandling. Trots detta

⁶³ T48-13

⁶⁴ T 48-13 Liknande fall har avgjorts genom mål T1828-10. En pojke blev utsatt för mobbning på liknande sätt som ovan och skolan vidtog också motsvarande åtgärder. Tingsrätten gick även här på samma bedömning som hovrätten och menade att skolan borde genomfört, när de upptäckt att åtgärderna inte haft önskad effekt, en djupare analys. Istället försökte skolan lägga ansvaret på pojken. I domen var en f.d. rådmann skiljaktig. Han menade att skolan hade vidtagit tillräckliga åtgärder och att dessa inte fungerat på grund av pojken. Han resonerade likt fallet med Johanna, att det inte rimligen kan krävas att skolan ska förhindra och samtidigt stoppa all form av pågående mobbning.

⁶⁵ RH2013:6

⁶⁶ RH 2013:6

⁶⁷ RH 2013: 6

utreddes aldrig dennes roll i situationen, vilket resulterade i att de åtgärder som vidtogs inte var lämpliga för att hindra fortsatta kränkningar.⁶⁸ Domstolen menade att kommunen brustit i sin utredningsskyldighet på grund av bristande utredning kring det aktuella fallet och dömdes därför att kommunen skulle utge skadestånd till flickan.⁶⁹

Domen överklagades av kommunen till Hovrätten som också konstaterade att det var klart att kränkande behandling hade förekommit i relativt stor omfattning och att kommunen inte utrett problematiken kring Y.G. ordentligt.⁷⁰

I Processen försökte kommunen försvara sig med att det inte går att utreda vaga påståenden om vad som hänt, men enligt domstolen så

“saknar det i sammanhanget betydelse att det inte gått att klarlägga exakt vad som sagts viss dag. Avgörande är i stället om det, som BEO gjort gällande, går att klarlägga om fråga varit om en över tiden upprepad kränkande behandling/mobbning.”⁷¹

Skolan hade åtgärdat delar av den kränkande behandlingen som Y.G. utsatts för, något som ytterligare tydde på skolans kännedom om Y.G:s situation. Hovrätten menade att de enstaka samtal som skolan genomförde med inblandade elever, som utmynnade i att dessa bad om ursäkt till varandra inte var tillräckligt för att kränkningarna skulle upphöra. Hovrätten menade att skolan borde utrett vad kränkningarna berodde på och istället drivit ett långsiktigt arbete, med kontinuerlig uppföljning, för att få den kränkande behandlingen att upphöra. Att skylla på motstridiga uppgifter från Y.G. och hennes mamma eller uppgifter om att allt är bra skulle inte hindrat att skolan ändå startat en utredning för att få en helhetsbild av situationen.⁷²

Hovrätten dömde, precis som tingsrätten, kommunen till skadeståndsansvar men höjde skadeståndsbeloppet. Hovrätten konstaterade att kommunen varken utrett situationen eller vidtagit de åtgärder som skäligen kunde krävas av dem.⁷³

4.3 Beslut från Barn- och elevombudsmannen

4.3.1 Skolan måste stoppa kränkande behandling

Barn- och elevombudsmannen fick in en anmälan från en förälder som menar att dennes barn utsatts för kränkande behandling både muntligt och fysiskt. Föräldern har varit i kontakt med skolledningen, men detta har inte resulterat i att kränkningarna har upphört.⁷⁴

⁶⁸ RH 2013:6

⁶⁹ RH 2013:6

⁷⁰ RH 2013:6

⁷¹ RH 2013:6 s. 16

⁷² RH 2013:6

⁷³ RH 2013:6

⁷⁴ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Anmalningar/Att-anmala-till-Skolinspektionen/Exempel-pa-beslut/Krankande-behandling/Atgarder-mot-krankande-behandling/>

Skolan menar att den vidtagit de åtgärder som kan krävas av den då det både genomförts samtal med berörda elever och deras vårdnadshavare samt upprättat ett individuellt åtgärdsprogram för eleven.⁷⁵

Barn- och elevombudsmannen menar att åtgärderna som vidtagits inte hjälpt till att stötta eleven och att en närmare utredning borde genomföras för att åtgärderna som sätts in ska medföra att kränkningarna upphör. Huvudmannen föreläggs således att skyndsamt vidta ytterligare utredning kring elevens situation, samt vidta lämpliga åtgärder såväl mot den utsatte som mot de som utsätter och att sedan följa upp och utvärdera dessa åtgärder.⁷⁶

4.3.2 Samtal inte tillräckligt

Även här fick Barn- och elevombudsmannen in en anmälan från en förälder rörande kränkande behandling av en elev. Kränkningarna var både fysiska och muntliga. Skolan fick kännedom om situationen och utredde därför händelsen genom samtal med berörda elever och deras vårdnadshavare, något som skolan menade gav resultat.⁷⁷

Enligt Barn- och elevombudsmannen är det visat att kränkningarna av eleven pågick under ett antal månader. Skolan har genomfört samtal med berörda parter, men detta medförde enligt Barn- och elevombudsmannen inte att kränkningarna upphörde. Det var först efter ett par månader som det genomfördes en mer grundlig utredning och lämpliga åtgärder vidtogs.⁷⁸

Huvudmannen har således inte uppfyllt sitt krav på att utreda situationen och vidta lämpliga åtgärder i enlighet med skollagens bestämmelser. Barn- och elevombudsmannen förelägger därför huvudmannen att, vid kännedom om upprepade kränkningar, vidta en grundlig utredning för att lämpliga åtgärder som skäligen kan krävas ska kunna vidtas.⁷⁹

⁷⁵ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Anmalningar/Att-anmala-till-Skolinspektionen/Exempel-pa-beslut/Krankande-behandling/Atgarder-mot-krankande-behandling/>

⁷⁶ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Anmalningar/Att-anmala-till-Skolinspektionen/Exempel-pa-beslut/Krankande-behandling/Atgarder-mot-krankande-behandling/>

⁷⁷ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Anmalningar/Att-anmala-till-Skolinspektionen/Exempel-pa-beslut/Krankande-behandling/Samtal-inte-tillracklig-atgard-mot-krankningar/>

⁷⁸ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Anmalningar/Att-anmala-till-Skolinspektionen/Exempel-pa-beslut/Krankande-behandling/Samtal-inte-tillracklig-atgard-mot-krankningar/>

⁷⁹ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Anmalningar/Att-anmala-till-Skolinspektionen/Exempel-pa-beslut/Krankande-behandling/Samtal-inte-tillracklig-atgard-mot-krankningar/>

5. Analys

Kränkande behandling är ett begrepp som omfattar en rad olika situationer, bland annat nedsättande kommentarer, knuffar och slag.

Syftet med skollagen är bland annat att motverka all förekomst av mobbning, detta för att leva upp till bestämmelserna i barnkonventionen om barns lika rättigheter och att barnets bästa ska komma i det främsta rummet.

Huvudmannen har ett långtgående ansvar att förhindra och förebygga uppkomsten av kränkande behandling och också att utreda och åtgärda de situationer då kränkande behandling förekommer. Genom praxis bekräftas att ansvaret blir aktuellt när det finns en koppling till skolan. När skolan väl fått kännedom om att den kränkande behandlingen förekommer har de ett ansvar att skyndsamt utreda och vidta lämpliga åtgärder för att komma till rätta med problemet. Genom tillägget om anmälningsskyldighet för personal och rektor till huvudman har det blivit svårare för huvudmannen att påstå att denne inte haft kännedom om incidenterna.

Det som enligt domstolarna verkar krävas av skolan för att ha vidtagit tillräckliga åtgärder för att förebygga uppkomsten av mobbning verkar vara att upprätta en likabehandlingsplan, vilket också krävs enligt lag, samt att man jobbar med en värdegrund tillsammans med barnen eller eleverna för att förbättra och diskutera problematik kring det sociala samspelet. Skolan ska bedriva ett målinriktat arbete och då också kontinuerligt följa upp hur arbetet fungerar och vad det fått för resultat.

Vad vi kan se genom domarna och besluten som refererats ovan är att kommunen, genom skolan, generellt sett är bra på att arbeta förebyggande mot kränkande behandling. Problemen verkar snarare uppstå när det finns problematik kring en enskild elev som blir utsatt för upprepade kränkningar.

Vad som kan anses som en tillräcklig utredning eller åtgärd måste bedömas med hänsyn till det enskilda fallet, det är därför svårt att ge en exakt beskrivning av hur mycket utredning som krävs och vilka åtgärder som är tillräckliga.

Det som kan sägas utifrån de domar och beslut som behandlats är att det är tydligt att utredningen bör innehålla en utförlig redogörelse som beskriver samtliga parter bild av situationen. För att få fram detta i utredningen kan det ibland räcka med att ha samtal med de inblandade eleverna, medan det i andra fall behövs en utförligare utredning. Själva syftet med utredningen ska vara att se vilka åtgärder som ska vidtas för att uppnå ett effektivt resultat. Här är det viktigt att huvudmannen också följer upp de åtgärder som vidtagits för att se vad som varit bra och vad som behöver förbättras.

I de fall då kränkningarna är upprepade tycks domstolarna mena att, för att en tillräcklig utredning ska ha genomförts, skolan ska ha utrett vilka som är förövare och vidta åtgärder mot dessa. När det rör sig om återkommande kränkningar verkar det inte vara tillräckligt med att enbart föra samtal med de berörda parterna.

I fallet med J.R. som avgjordes under 2001 dömde tingsrätten skolan till ansvar och menade att den inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att förhindra de kränkningar som pågick. Samtidigt ansåg både hovrätten och Högsta domstolen att skolan hade gjort vad som rimligen kunnat förväntas av den. De fastslog att det inte kan krävas att skolan ska behöva hindra all form av pågående mobbning. Domstolen menade att J.R:s bristande medverkan, genom att påstå att hon mår bra, medförde att hon inte heller kunde förvänta sig att skolan skulle handlat på ett annat sätt. Domstolen tycks i det här fallet lägga över ansvaret på den enskilde individen, att åtgärderna som vidtogs inte fungerade berodde inte på åtgärderna i sig utan på hennes bristande medverkan. Tingsrätten gör dock redan här en bedömning som motsvarar den bedömning av huvudmannens ansvar som vi har idag.

Domen blev mycket uppmärksammasad och inte långt efter kom ett förslag till en lagändring. I förslaget resonerades det på ungefär samma sätt som det ena skiljaktiga justitierådet i Högsta domstolen. Huvudmannen skulle få ett större ansvar för att skydda barn och elever.

Ansvaret för huvudmannen att utreda har blivit mer omfattande sen bestämmelsen om dennes skadeståndsansvar togs in i skollagen. Större krav ställs på huvudmannen att faktiskt utreda den aktuella situationen för att effektiva åtgärder ska kunna vidtas.

I senare avgöranden har därför ansvaret förflyttats från individen till skolan. I samtliga fall har liknande åtgärder för att utreda och åtgärda problemen med förekomsten av mobbning genomförts, men medan de ansågs som tillräckliga i fallet med J.R. anses de i de senare domarna inte vara tillräckliga åtgärder för att hindra fortsatta kränkningar. Domstolarna menar att skolan inte kan fransäga sig sitt utredningsansvar på grund av att den enskilde individen hävdar att allt varit bra, eller för att skolan fått in motstridiga uppgifter. Istället tycks det nu innebära att det är nödvändigt med ytterligare fördjupad utredning. Även nu förekommer det vissa meningsskiljaktigheter om när skolan genomfört en tillräcklig utredning. Trots att de flesta verkar vara eniga om att skolan ska ha ett större ansvar finns det exempel på skiljaktiga i domstolen som resonerar likt Högsta domstolen i fallet med J.R.

Förändringen att ansvaret flyttats till huvudmannen istället för individen, har inneburit en osäkerhet hos rektor och personal kring vad som är tillräckligt och också hur mycket som ska dokumenteras. För att minska den osäkerheten är det därför av stor vikt att huvudmannen tar sitt ansvar och ser till att personal och rektorer får den vidareutbildning som krävs inom området.

6. Slutsats

Ansvar verkar ha förflyttats från individen till skolan, och skolan har fått ett större ansvar för individens välmående i skolan. Tidigare räckte det med försök att utreda, något som inte verkar vara hållbart i domstolarna idag. Det verkar finnas ett större intresse av att skydda barnen och eleverna idag än då målet med J.R. avgjordes.

Viktigt är dock att framhålla att det inte finns något avgörande från Högsta domstolen efter att lagstiftningen ändrades. Detta kan innebära att, trots att samtliga lägre instanser verkar vara överens om att barnet och elevens skydd ska väga tyngre, rättsläget kan komma att ändras genom en dom i Högsta domstolen.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Lagtext

- FN:s konvention om barnets rättigheter (SÖ 1990:20)
- Skollag (SFS 2010:800)

Propositioner och motioner

- Motion 2003/04: Ub323, Skärpt skadeståndsansvar för kommuner vid skador orsakade av mobbning
- Regeringens proposition 2005/ 06:38, Trygghet, respekt och ansvar- om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever
- Regeringens proposition 2009/10:165, Den nya skollagen- för kunskap, valfrihet och trygghet

Rättsfall

- Göta Hovrätt, dom meddelad 2013-12-11, mål T48 -13
- NJA 2001 s. 755
- RH 2013:6
- Varbergs tingsrätt dom meddelad 2013-04-11, mål T1828-10

Otryckta Källor

- Seminarieutbildning kring kränkande behandling den 23 april 2014 i Linköpings kommun. Ansvariga för utbildningen var Tor Andersson, biträdande barn- och ungdomschef, Christina Aro Östgren- skoljurist och Katrin Hansson, sakkunnig. Samtliga arbetar på utbildningsförvaltningen i Linköpings kommun

Litteratur

- Agneta Herlin och Bo Munthe, ”En tryggare skola - regler och förebyggande arbete mot våld och kränkande behandling”, Tredje upplagan, Nordstedts juridik, Vällingby 2011
- Skolverket; ”Skolverkets allmänna råd- Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling” Stockholm 2014

Elektroniska källor

- *Om barnkonventionen*, Barnombudsmannen hämtad 2014-04-30 från: <http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/>
- *Skolan måste stoppa kränkningarna*, skolinspektionen hämtad 2014-05-25 från: <http://www.skolinspektionen.se/sv/Anmalningar/Att-anmala-till-Skolinspektionen/Exempel-pa-beslut/Krankande-behandling/Atgarder-mot-krankande-behandling/>

- *Samtal med elever inte tillräcklig åtgärd mot kränkningar*, Skolinspektionen hämtad 2014-05-25 från: <http://www.skolinspektionen.se/sv/Anmalningar/Att-anmala-till-Skolinspektionen/Exempel-pa-beslut/Krankande-behandling/Samtal-inte-tillracklig-atgard-mot-krankningar/>
- *Om oss*, Skolinspektionen hämtad 2014-04-30 från: <http://www.skolinspektionen.se/sv/Om-oss/>
- *Anmälningar och beslut*, Skolinspektionen hämtad 2014-05-25 från: <http://www.skolinspektionen.se/sv/Statistik/Statistik-om-anmalningar/Anmalningar-och-beslut-2013/>
- *Sociala medier i skolan- skolans ansvar vid nätmobbning* UR i Samtiden Hämtad 2014-05-16 från: <http://www.ur.se/Produkter/176514-UR-Samtiden-Sociala-medier-i-skolan-Skolans-ansvar-vid-natmobbing>